

نگاه **احمد سنینیایی**؛ تاریخ پژوه

ارامنه و انقلاب اسلامی ایران در جستاری کوتاه
اجتماع زیر لوای توحید

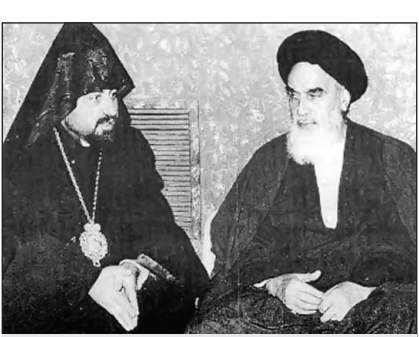
ارزش‌های فطری، میان تمامی انسان‌ها مشترک‌کاند. همگان با هر مذهبی، از ظلم، تحقیر، استثمار و وابستگی، به تنگ می‌آیند و اگر راهی مسالمت‌آمیز برای تغییر نینابند، رو به عصبان خواهند دیگر. گرایش‌های مذهبی بر کرامت‌انسان و مبارزه بر هر عامل فروکاهنده از این مرتبت تأکید دارند، اتفاق بیشتری وجود دارد. بی‌تردید انقلاب اسلامی با شعارهای انسانی خویش، توانست نه‌تنها حمایت مردم مسلمان و شیعه که تأیید دیگر اقلیت‌های مذهبی ایران را نیز، با خود داشته‌باشد. این همدلی هنگامی افزون شد که امام خمینی(ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی در دوران تبعید و به‌ویژه مقطع اقامت در نوفل‌لوشانلو، بر آزادی تمامی مذاهب‌الهی در انجام مناسک خویش تأکید و آنان را در حکومت آینده، صاحب‌نقش قلمداد کرد. مواردی از قبیل ذیل آمده، در عداد این مجموعه تصریحات هستند:

«دولت اسلامی، یک دولت دمکراتیک به‌معنای واقعی است و برای همه اقلیت‌های مذهبی، آزادی به‌طور کامل هست و هر کس می‌تواند اظهار عقیده خودش را بکند…»

«تمام اقلیت‌های مذهبی در ایران، بـرای اجرای آداب دینی و اجتماعی خود آزادند و حکومت اسلامی خود را موظف می‌داند تا از حقوق و امنیت آنان دفاع کند و آنان هم مثل سایر مردم مسلمان ایران، ایرانی و محترم هستند…»

«ما برای اقلیت‌های مذهبی احترام کامل هستیم و اینها اهل ملت ما هستند و اهل مملکت ما هستند…»

این امر اما، حمایت متقابل ارامنه ایران را نیز برانگیخت و اسقف اعظم آنان، مرحوم آرداک مانوکیان، در بهمن‌ماه ۱۳۵۷ و در مدرسه علوی تهران، به دیدار امام‌خمینی(ره) رفت و مراتب حمایت جامعه ارامنه از ایشان و نیز آرام‌های انقلاب اسلامی را با پیشوای نهضت اسلامی در میان نهاد. از سوی دیگر و چندی بعد، در دیداری که نمایندگان ارمنی با رهبر انقلاب اسلامی داشتند، نامه‌ای از سوی اسقف اعظم به ایشان تقدیم شد که فرازهایی از آن، به قرار بی‌آمده بود: «برخی هنوز به عمق و کثه نهضت اسلامی پی نبرده‌اند و با ابراز نگرانی نسبت به حفظ جان و مال و حقوق مسیحیان، سعی دارند تخم نفاق بین مسیحیان و مسلمین بپاشند. ارامنه ایران هوشیار بوده و چنین دسیاهی را در نطفه خنثی خواهند کرد. ارامنه ایران سا فررتی ولی با خلوص نیت و با اعتقادی راسخ، از روزهای نخست انقلاب همگام با برادران مسلمان خود، با صدور بیانیه‌ها و تشکیل اجتماعات و شرکت در اعتصابات و تظاهرات و راهپیمایی‌ها و منعکس کردن اخبار انقلاب، در روزنامه ارمنی زبان «الیگ» و دادن شهید به مبارزه بر خاستند و مفتخرند که در این نهضت عظیم، سهمی گر چه بی‌نهایت کوچک بر عهده گرفتند. ارامنه ایران همگام با برادران مسلمان خود، مبارزه و ادامه خواهند داد و در ریشه کن کردن ظلم و تبعیض و بیبادگری، با برادران مسلمان خود همراه خواهند بود…»

بهمن ۱۳۵۷، مدرسه علوی تهران، دیدار اسقف اعظم مرحوم آرداک مانوکیان، با امام خمینی (ره)

بی‌تردید انقلاب کبیر اسلامی با شعارهای انسانی خویش، توانست نه‌تنها حمایت مردم

مسلمان و شیعه که تأیید دیگر اقلیت‌های مذهبی ایران را نیز با خود داشته‌باشد. این

همدلی هنگامی افزون شد که امام‌خمینی(ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی در دوران تبعید و

به‌ویژه مقطع اقامت در نوفل‌لوشاتو، بر آزادی تمامی مذاهب‌الهی در انجام مناسک خویش

تأکید و آنان را در حکومت آینده، صاحب‌نقش قلمداد کرد

ارامنه ایران اوج حساسیت خویش بر دفاع از ایران و مرزهای آن راه، در دوران دفاع‌مقدس نمایان ساخته و با حضور در جبهه‌های جنگ، همدوش با برادران مسلمان خویش، به حماسه‌آفرینی شدند. تعداد فراوان شهدای ارمنی در مقطع ۸ساله جنگ، شاهدی بر این مد‌عاست. این پاکبازی مخلصانه در دفاع از میهن و مردم، از منظر امام خمینی(ره) دور نماند، چنان‌که در سال ۱۳۶۱ او در دیدار با عده‌ای از ارامنه، چنین گفتند:«ما همه در تحت لوای توحید مجتمع هستیم. ایران مال همه است و توحید مذهب همه است و مبدا و معاد ایده همه است و ما این مشترکات را داریم و ملت واحد هستیم. لازم است که در مسائل ایران، همه در صحنه باشیم و همه بد واحد باشیم که دیگری که می‌خواهند به همه ماها تندی کنند، چه با اسم اسلام، چه با اسم سایر مذاهب و به‌مسلمین جهان و به ملت‌های مظلوم جهان ظلم و ستم روا می‌دارند، با هم تشریک مساعی کنیم، در اینکه یک راه پیدا کنیم، برای جلوگیری از ستم در تمام قشرهای انسان‌های دنیا…»

تحلیل از نقش ارامنه در دوران دفاع‌مقدس و پس از آن، از منظر حضرت آیت‌الله‌خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، نیز دور نماند و حضور مکرر ایشان در منزل شهدای ارمنی دفاع‌مقدس، شاهدهی بر این معناست. از نفیض و تاریخی «مسیح در شب‌های قدر» که حاوی گزارش حضور و بیانات رهبری در منزل شهدای ارمنی است، نشان از مکات و الوالی بیروان این مذهب، نزد والائترین مقام در نظام جمهوری اسلامی دارد.

استیفای حقوق ارامنه

به استناد پیمان با پیامبر اسلام (ص)

به بهانه چاپ جلد پنجم از فرامین فارسی ماتناداران، در جمهوری ارمنستان

گزارش
محسن نیک‌بین
دکتری حقوق بین‌الملل

مقال بی‌آمده، در معرفی مجموعه‌ای از اسناد، پیرامون رواداری دینی حاکمان مسلمان ایرانی، در مواجهه با اقلیت ارمنی است. این اسناد نشان می‌دهد که ز مامداران کثسورمان چگونه و به درازای ۴ قرن، با استناد به رویه‌ای که پیش‌تر وجود داشته‌است و البته در نهایت با مینبار قرار دادن پیمان‌نامه پیامبر اسلام(ص)، با از منیان از در تعامل وارد شده و خویش را به رعایت حقوق ایشان ملزم می‌دانسته‌اند. به‌علاوه این مجموعه اوراق تاریخی نشان می‌دهد که نثر، اعلام و هنری که در تهیه این دست‌از معاهدات یا‌نامه‌ها به‌کار می‌رفته، چگونه و در چه‌فرمان بوده‌است. امید آنکه آثار کتب پژوهان ایران و عموم علاقه‌مندان را مقید و مقبول آید.

تا پیش از انتشار نخستین جلد از فرامین فارسی گنجینه نسخ خطی مسروپ ماشتوتس ایروان (ماتناداران)، به‌دست هاوکوپ پایاپاز (۱۲۹۸تبریز-۱۳۱۶پاریس) در سال ۱۹۵۶میلادی، اطلاع چندانی از وجود این مجموعه ارزشمند تاریخ ایران وجود نداشت؛ مجموعه‌ای که به شکل کامل و مستند، برده از تعامل تاریخی چندصدساله اقلیت ارمنی-مسیحی با دولت‌مسلمان ایران برمی‌داشت. پایاپاز، جلد دوم فرامین رادر سال ۱۹۵۹ با چاپ رساند. ۶۰سال پس از آن، حاصل کوشش‌های او در مورد قبایحات فارسی موجود در گنجینه ماتناداران، در مجموعه‌ای به همین نام به چاپ رسید. پس از مرگ پایاپاز، تا امروز، کرسیتینه گوستیکیان یکی از شاگردانش، کار ناتمام اسناد خود را ادامه داده‌است. او در سال ۲۰۰۵ جلد سوم، در سال ۲۰۰۸ جلد چهارم و در سال ۲۰۲۱ جلد پنجم و نهایی فرامین فارسی ماتناداران را در ایروان به چاپ رسانده و به این تکاپوی پژوهشی ۶۵ساله پایان داده‌است اما شاید بپرسید که اهمیت این پژوهش طولانی در تاریخ ایران چیست؟ پرسش درستی که لازم است پاسخ‌های قانع‌کننده‌ای برای آن ارائه شود.

آینه‌ای از مشی حکمرانان ایران در احترام به باورهای ساکنان غیر مسلمان
در مجموعه فرامین فارسی ماتناداران، پایاپاز و گوستیکیان کوشیده‌اند تا آنچه تحت‌عنوان فرمان بر زبان فارسی از پادشاهان ایران در مورد اقلیت ارمنی مسیحی وجود داشته را در نسخه‌ای صحیح جمع‌آوری کرده و به زبان‌های ارمنی و روسی (در جلدهای پایاپاز یسان در دوران شوروی) و ارمنی و انگلیسی (در جلدهای گوستیکیان پس از استنلال جمهوری ارمنستان) ترجمه کنند. البته علاوه بر فرمان‌های پادشاهان ایران در ایسن مجموعه، که مهر فتعلی‌شاه قاجار یا عباس‌میرزا نایب‌السلطنه او، رونوشتی نیز از پیمان پیامبر اسلام(ص) با ارامنه وجود دارد، که نشان از اهمیت و احترام این پیمان، میان آنان و حکمرانان مسلمان ایران است؛ حکمرانانی که به پیروی از پیامبر اسلام، پیوسته عهد خود را با غیرمسلمانان تجدید کرده‌اند. بنابراین، نخستین پاسخ به پرسش پیش‌گفته این است که مجموعه فرامین فارسی ماتناداران، آینه‌ای تمام‌نما از مشی کلی حکمرانان ایران، در احترام به باورها و سنت‌های ساکنان غیرمسلمان این تمدن به شمار می‌رود. رویکردی آنچنان بنیادین که تغییر و تحول سلسله‌های پادشاهی از قراقویونلوها تا قاجارها و نیز جنگ‌های طولانی مدت دوره صفوی با دولت عثمانی و سپس با روسیه تزاری، خللی در آن ایجاد نکرده‌است. در تمامی این فرمان‌ها، نسبت به احترام مالی و مالیات مسیحیان، آزادی در عبادت، برگزاری

مراسم مذهبی و مراسم تدفین، بنای کلیسا، ناقوس کشیدن، احترام به موقوفات و اراضی مرتبط با کلیسا و مسیحیان و نیز احترام و آزادی در حفظ دین آنان، نکات متنوعی منعکس شده‌است؛ امری که به شهادت اسناد منتشر شده، حتی جنگ‌ها و ناپسامانی‌های سیاسی نیز توقفی در آن ایجاد نکرده‌است.

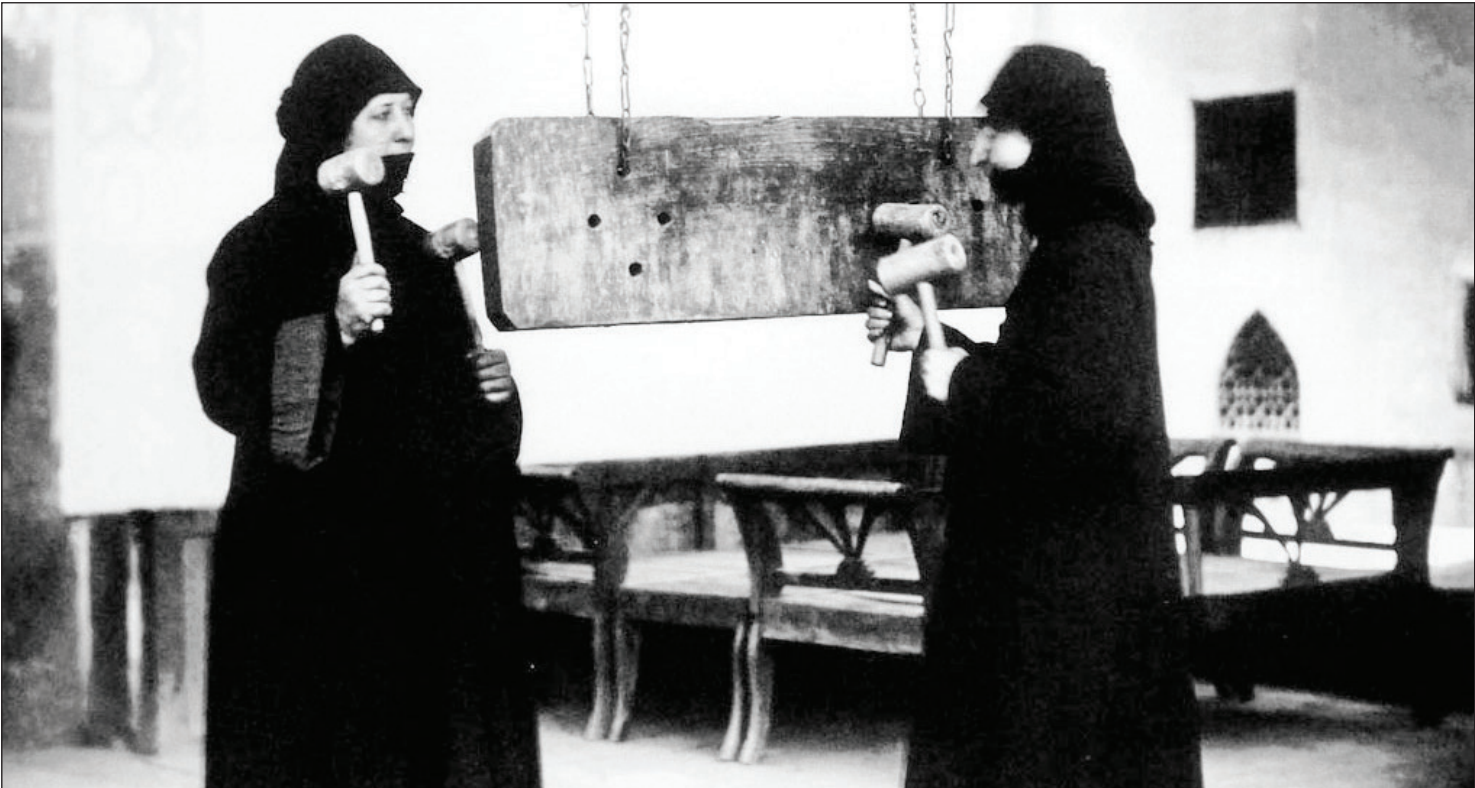
اسنادی برای پیشینه یک اصل در قانون اساسی جمهوری اسلامی

خوانندگانی که باقانون اساسی ایران آشنا‌ترند، شاید با اصل سیزدهم آن برخورد کرده باشند که براساس آن «ایرانیان زرتشتی، کلیبی و مسیحی، تنها اقلیت‌های دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیّه و تعلیمات دینی، طبق آیین خود عمل می‌کنند». این مقررّه قفون اساسی جمهوری اسلامی و البته پیشینه قانونی آن پس از انقلاب مشروطه (ماده دوم از قانون انتخابات شعبان ۱۳۲۶ هجری قمری)، بر مجموعه‌ای از اسناد تاریخی که بخشی از آن اکنون به همت پژوهشگران ارمنی تبار همچون پایاپاز و فارسی‌دانان ارمنی چون گوستیکیان منتشر شده، مبتنی شده‌است. بر این اساس، عجیب نیست که در دولت‌های همجوار ایران و به‌ویژه عثمانی، فقدان این گنجینه اسناد با موضوع رعایت حقوق غیرمسلمانان، منجر به بی‌توجهی به اقلیت‌ها در نظام حقوقی کنونی شده باشد. از این‌رو باید گفت که ترسیم یک خط‌مشی پیوسته در ایران برای قریب به ۴ قرن، در مورد اقلیت ارمنی مسیحی، یکی از اهمیت‌های اساسی جمع‌آوری، تدوین و ترجمه اسناد پیش‌گفته‌است.

اسنادی که در خویش اشاراتی به گذشته یک تعامل دارند

تأکید بر این‌بازه زمانی ۴۰۰ساله، به این معنی نیست که پیش از زمانه حکمرانان قراقویونلو (نخستین اسناد مجموعه)، رویکرد دیگری در مورد اقلیت‌ها در ایران جاری بوده‌است بلکه بر جسته کردن این‌بازه زمانی، نخست به این دلیل است که اسناد موجود در گنجینه نسخ خطی مسروپ ماشتوتس (ماتناداران)، به همین دوره ۴۰۰ساله‌خاصه می‌شود. این مسئله می‌تواند از یک‌سویه آن معنی باشد که پیش از دوران جهانشاه قراقویونلو و همسرش جان‌بیگم خاتون، که از هر دو فرمان‌هایی در حمایت از ارامنه وجود دارد، ارامنه برای استیفای حقوق خود، به رونوشتهایی از پیمان با پیامبر اسلام(ص) استناد می‌کرده‌اند و دیگر نیازی به صدور فرمان جداگانه از سوی حکمرانان مسلمان وجود نداشته‌است. از سوی دیگر، می‌توان این فرض را مطرح کرد که به‌احتمال زیاد، این اشاره‌دهی پیش از قراقویونلوها هم، فرمان‌هایی صادر شده و اگر از گزند حوادث مصون مانده باشد، باید در منابع دیگر و در ایران به‌دنبال آن گشت. آنچه فرضیه اول را قدری تضعیف می‌کند، اشاره‌ای است که در یکی از نخستین فرامین موجود در جلد نخست فرامین فارسی ماتناداران (۱۹۵۶) وجود دارد. منظور فرمان تاریخی همسر جهانشاه قراقویونلو است که در سال ۸۶۶هجری قمری صادر شده و به آن اشاره شده. در این فرمان، جان‌بیگم خاتون (وفات: ۸۷۴هجری قمری)، فرمان خود را بر فرمان همسرش ویس از آن بر «… حکم حضرت سلطان سعید مغفور مرور شیخ اویس بهادر…» مستند کرده‌است. چنان‌که می‌دانیم، دوران حکومت شیخ‌لویس، از حکمرانان جلاوری (آل جلاور جلاوریان)، از ۷۹۵ تا ۷۷۶هجری قمری بوده و بر این اساس، او قریب به یک قرن پیش از صدور فرمان جان‌بیگم، حکومت می‌کرده‌است؛ بنابراین از حال خارج نیست؛ با اینکه فرمان شیخ اویس، در آرشویه‌های دولتی ایران وجود داشته و خاتون با استفاده از آن، فرمان خود را صادر کرده‌است و یا رونوشتی از فرمان، در دست ارامنه موجود بوده و با ارائه آن به حکمران جدید، خواهان تنفیذ یا تمدید

تاریخ

تصویر ایست هولستر، منهدمس المانی از آرایه کتیسای خانای اسهوان

استیفای حقوق ارامنه

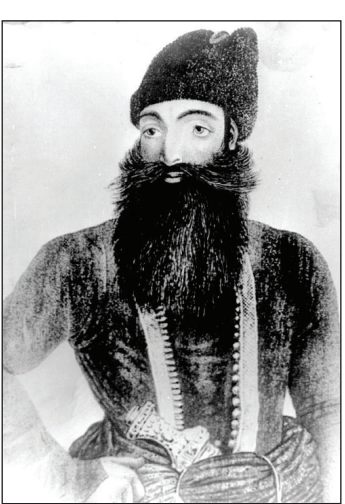
به استناد پیمان با پیامبر اسلام (ص)

به بهانه چاپ جلد پنجم از فرامین فارسی ماتناداران، در جمهوری ارمنستان

امتیازات شده‌اند. این فرض با توجه به شکل اسناد موجود در جلد پنجم فرامین فارسی ماتناداران (ارائه متن در خواست ارامنه و فرمان حکمران)، با واقعبت همخوان تر به‌نظر می‌رسد. ارامنه با دانستن اهمیت فرامین پادشاهان ایران، در طول تاریخ مجموعه‌ای از آنها را نزد خود نگه داشته‌اند و حسب مورد، برای نشان‌دادن حقیقت‌خواسته‌های خود و نیز اثبات اینکه وحدت‌رویه‌ای در میان حاکمان مسلمان ایران در مورد معافیت‌های آنان وجود داشته، اسناد مزبور را به پادشاه جدید ارائه می‌کرده‌اند. اگر هم اکنون، رونوشتی از فرمان شیخ اویس جلاوری در مورد ارامنه وجود ندارد، به‌احتمال با گذر سال‌ها و به واسطه حوادث مفقود شده یا از میان رفته‌است. اما به هر حال رشته این فرامین، سابقه‌ای بیش از ۴ قرن ثبت شده در اسناد ماتناداران را نشان می‌دهد. اشاره به‌اصطلاحاتی از قبیل سنت قبل، دستور قدیم و قاعده مستمره، قاعده قدیم یا دستور سابق، در فرامین، خود نشانی است از قدمت رویکرد دولت مرکزی ایران، نسبت به ارمنیان مسیحی، به‌عنوان یکی از اقلیت‌های دینی ایران.

فرمان نادرشاه افشار

در لزوم بر خود با تغییر مذهب مسیحیان ایران
مجموعه فرامین فارسی ماتناداران، علاوه بر موضوعات اشاره شده، نمایانگر تعامل کلیسای ارتدوکس ارمنی و دولت ایران نیز هست. از جمله می‌توان به مکاتبه خلیفه امپیرادین با نادرشاه افشار در سال ۱۱۵۷ هجری قمری، در باب ورود مسیسیونرهای مسیحی غربی به ایران و تلاش آنان در تغییر مذهب ارامنه از ارتدوکس به مذهب جدید (پروتستان) و تبعات آن اشاره کرد. از منظر خلیفه ارمنیان، تغییر

عباس‌میرزا قاجار، نمایان از تحلیف حکام ایران با روسیه

در تمامی فرمان‌های زمامداران مسلمان ایران در طول ۴سده،

نسبت به وضعیت مالی و مالیاتی مسیحیان، آزادی در عبادت، برگزاری

مراسم مذهبی و مراسم تدفین، بنای کلیسا، ناقوس کشیدن، احترام به

موقوفات و اراضی مرتبط با کلیسا و مسیحیان و نیز احترام و آزادی

در حفظ دین آنان، نکات متنوعی منعکس شده‌است؛ امری که به

شهادت اسناد منتشر شده، حتی جنگ‌ها و نابه‌سامانی‌های سیاسی نیز توقفی در آن ایجاد نکرده‌است

مذهب مسیحیان ایران به‌مذهب جدید، مخالف منافع ملی ایران و در طولانی مدت، منجر به تسلط غربیان متن در خواست ارامنه و فرمان حکمران)، با واقعبت همخوان تر به‌نظر می‌رسد. ارامنه با دانستن اهمیت فرامین پادشاهان ایران، در طول تاریخ مجموعه‌ای از آنها را نزد خود نگه داشته‌اند و حسب مورد، برای نشان‌دادن حقیقت‌خواسته‌های خود و نیز اثبات اینکه وحدت‌رویه‌ای در میان حاکمان مسلمان ایران در مورد معافیت‌های آنان وجود داشته، اسناد مزبور را به پادشاه جدید ارائه می‌کرده‌اند. اگر هم اکنون، رونوشتی از فرمان شیخ اویس جلاوری در مورد ارامنه وجود ندارد، به‌احتمال با گذر سال‌ها و به واسطه حوادث مفقود شده یا از میان رفته‌است. اما به هر حال رشته این فرامین، سابقه‌ای بیش از ۴ قرن ثبت شده در اسناد ماتناداران را نشان می‌دهد. اشاره به‌اصطلاحاتی از قبیل سنت قبل، دستور قدیم و قاعده مستمره، قاعده قدیم یا دستور سابق، در فرامین، خود نشانی است از قدمت رویکرد دولت مرکزی ایران، نسبت به ارمنیان مسیحی، به‌عنوان یکی از اقلیت‌های دینی ایران.

اسنادی به مثابه خط‌بطلان بر ادعاهای دروغین برخی پژوهشگران غربی

با وجود اینکه فرامین فارسی ماتناداران به جلد پنجم و نهایی رسیده و امروز می‌توان گفت که مجموعه اسناد موجود در گنجینه مزبور، به‌صورت شایسته از سوی ارامنه این ارمن دوست معرفی شده‌است، کمتر پژوهشگری در ایران، از این مجموعه شگرف و این پشتوانه قانون اساسی ایران، باخبر است. کار روی اسندا سند چاپ شده در این مجموعه، از ۱۹۵۶ تا ۲۰۲۱میلادی، از جمله پژوهش‌هایی است که می‌تواند تاریخ حقوق اقلیت‌ها در ایران را تا حد زیادی روشن کند و خط بطلانی بر ادعاهای دروغین برخی پژوهشگران غربی بکشد. خصوصاً توالی اسناد موجود و از چاه هر سند به‌سند قبلی و نیز کیفیت نگهداری از آنها در طول نزدیک به ۴ قرن، از زمان نخستین سند نخست تامل تا امروز، منبع بی‌نظیری را برای پژوهشگران تاریخ، حقوق، علوم اجتماعی و علوم سیاسی فراهم می‌آورد. گفته پیداست که فارغ از جنبه‌های ماهوی هر سند، مجموعه فرامین فارسی ماتناداران، ایینه تمام‌نمای تحول نثر فارسی از دوران حکام قراقویونلو تا دوره دوم آماده که می‌تواند موضوع مطالعه تاریخ تحول ادبیات یونانی ایران، برای ۴سده به‌شمار آید. افزون بر این، نباید از جنبه‌های هنری هر سند غافل شد. خط و تذهیب هر سند می‌تواند نمایانگر تکامل تدریجی هنر ایران نیز باشد؛ تکاملی که تغییر دودمان‌های پادشاهی و جنگ‌های خانمان برانداز نتوانسته هیچ مانعی در مسیر آن ایجاد کند. به علاوه چه‌کسی تا زمان انتشار این اسناد، می‌دانست که سبع مهر جان‌بیگم، همسر شیعه جهانشاه، بیت‌زیر بوده‌است؟

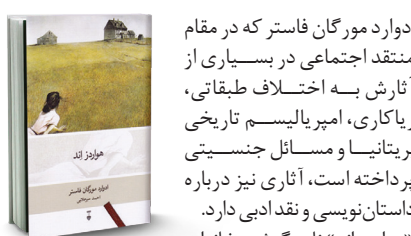
چگونه دولت‌دازین حضرت منابش غره به تعظیم چرخ، خاتون جان انسجام مجموعه فرامین فارسی ماتناداران، زمینه پژوهش در مورد مهرها و نیز رجال و حکمرانان منطقه‌ای تاریخ ایران را برای چند قرن فراهم می‌کند؛ زمینه‌ای که با از دست رفتن چندباره آرشیوهای دولتی ایران در نتیجه حوادث تاریخی و حملات بیگانگان، پیش از این از بین رفته پنداشته می‌شد. بنابراین جنبه‌های اهمیت این مجموعه، بی‌شمار و اثر تمدنی آن برای ایران‌مان، بسیار بزرگ است. از این‌نابید غافل شد که نگهداری از این آرشیو در طول اصرار، برای بقای اقلیت ارمنی مسیحی ایران، حیاتی دانسته می‌شده و از این جهت است که گزند حوادث، کمتر به آن راه یافته‌است. کمتر پیش آمده که در نبود آرشیوی غنی، پادشاهی فرمان خود را بر پادشاهان دردمان‌های سابق مستند کند. در مجموعه فرامین فارسی است که می‌بینیم پادشاه قاجار، برای صدور فرمان، به فرمان پادشاهان صفوی استناد کرده، فرمانی که ارامنه آن را نگه داشته برای ایجاد وحدت رویه به پادشاه جدید نشان داده‌اند. این وحدت‌رویه حاکمان ایران در رفتار پادشاه‌های دینی را، مدیون خود اقلیت‌های دینی است.

سه‌شنبه ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۱
شماره ۸۴۹۸

۳۳

تاریخ ادبیات

هوار دزاند

ادوارد مورگان فاستر که در مقام منتقد اجتماعی در بسیاری از آثارش به اختلاف طبقاتی، ریاکاری، امپریالیسم تاریخی بریتانیا و مسائل جنسیتی پرداخته‌است، آثاری نیز درباره «هوار دند» نام‌دگر شده‌خانه‌ای

است که در عالم واقع نیز وجود دارد؛ تصویر زنده‌ای از زندگانی آغاز قرن بیستم در انگلستان. فاستر ۱۰سال از کودکی تا نوجوانی در این خانه زیست و با مرانش این خانه را به یکی از مشهورترین خانه‌های تاریخ ادبیات تبدیل کرد؛ خانه‌ای که اختلاف بر سر هر ا‌رت بردن آن تلاشی نمادین است برای به تصویر کشیدن آینده یک کشور.

این خانه، زمانی به خانواده هواردز تعلق داشته. End هم در زبان انگلیسی به‌معنای فرجام و هدف است و هم مکان را به ذهن می‌آورد. فورستر با نام این خانه، بازی کرده‌است. هم نام خانه مطرح است و هم تباهی خانواده هواردز که دهقاناتی خرده مالک بوده و در سال‌های نخستین قرن بیستم کم‌کم ریشه کن شده بودند. فورستر از ۴سالگی تا واقع است، زندگی کرد. او در کتاب ماریان نورتون نیز از این خانه یاد کرده‌است.

مهارت بی‌نظیر فاستر در کم‌دی و طنسز در «هواردز اند» به‌روشنی مشهود است و نیز قدرت بی‌پیرایه سبک او که نگاهه به مرز شعر می‌رسد. بسیاری از منتقدان ادبی این اثر را شاهکار فاستر می‌دانند.

نشر نو این اثر را با ترجمه، زنده یاد احمد میرعلایی، به بهای ۱۶۰هزار تومان، منتشر کرده‌است.

تاریخ جهان

یونانیان

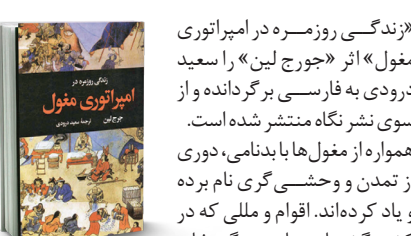

کتاب «یونانیان» اثر «هافمیری دیوی کیتو» را سیماک عالی به فارسی برگزیده و نشر ماهی منتشر شده است. این اثر، کتابی مختصر و مفید در معرفی تاریخ کسز زمین یونان است؛ اثری که از سال ۱۹۸۵

تاکنون به‌عنوان کتاب درسی در دانشگاه‌های معتبر دنیا تدریس می‌شود. هافمیری دیوی کیتو به‌جای اینکه با شتاب شرح حال یونانیان را بیاورد، بیشتر درباره نکاتی سخن گفته که جالب‌توجه بوده‌اند. کتاب از چگونگی شکل‌گیری ملت یونان آغاز می‌شود، جغرافیای آن سرزمین را بررسی می‌کند و هومروس، مهم‌ترن شاعر یونان و خالق ایلیاد و اودیسه سخن می‌گوید، به پولیس (دولت-شهر) و چگونگی به‌وجود آمدن این نظام سیاسی می‌پردازد. یونان کلاسیک را مرور می‌کند. یونانیان به‌هنگام جنگ را شرح می‌دهد و ذهن یونانی و زندگی و خصائل آنان را از نظر می‌گذراند. نویسنده پرداختن به یونان قرون‌های بعد را به جلد دیگری موکول می‌کند. تا‌ی‌ماز نویسنده کتاب با عنوان مورخ نمونه، سرزنده و دقیق و کاملاً آشنا با آخرین پیشرفت‌های این رشته نام برده؛ کسی که هیچ‌گاه میهم نمی‌نویسد، شوخ‌طبع است و سرشار از نیرو، این کتاب ۲۱۰صفحه‌ای به بهای ۹۵هزار تومان منتشر شده‌است.

تاریخ جهان

زندگی روزمره در امپراتوری مغول

«زندگی روزمره در امپراتوری مغول» اثر «جورج لین» را سعید درودی به فارسی برگزیده و از سوی نشر نگاه منتشر شده‌است. همواره از مغول‌ها با بدنامی، دوری از تمدن و وحشی‌گری نام برده می‌شود و کلام و مللی که در کشور گشایی‌های چنگیزخان تارومار شدند، تا توانسته‌اند

مغول‌ها را بدترین نوع بشر تصویر کرده‌اند، آن‌هم بدون در نظر گرفتن این نکته که مگر بسیاری از اقوام فاتح در سراسر تاریخ، رفتار دیز این‌جدا داشته‌اند؟ غیراز این است که بسیاری از کشور گشایان تاریخ از آن روی این همه بد نشنیده‌اند که نتوانسته‌اند تمام آسیا تا قلب اروپا را به چنگ آورند؟ البته کمتر کسی هم در ماجرای آغاز حمله چنگیزخان وسایهانش، نقش پررنگ حاکم سلطان محمد خوارشاه را در شهر اتر از تذکر می‌دهد که با کشتن فرستادگان چنگیز، دست روی نقطه حساس انتقام‌جویی مغول‌ها گذاشت و آنها را به شور و عصبیتی کم‌نظیر در تاریخ رساند تا به آنجا که مششیرها و گمان‌های مغول‌ها تا به قلب اروپا نرسیده بود، پایین‌نیماده و غلاف نشد. این کتاب، پژوهشی نواز منظر تاریخی، مردم‌نگاری و قوم‌شناسی است که به ابعاد گوناگونی از مغول‌ها در عهد به قدرت رسیدن چنگیز و فرزندانش می‌پردازد. کتاب علاوه بر پرداختن به تاریخ مغول‌ها اطلاعاتی جامع و کامل و درعین حال تحلیل از سبک زندگی، جنگاوری، شیوه‌های حکومت‌داری و قوانین، دین و آداب و رسوم و مناسک، مسائل مربوط به زنان و فرزندان و خانواده معلول‌ها را خواننده ارائه می‌دهد. این اثر ۵۲۰صفحه‌ای به بهای ۱۵۵ هزار تومان منتشر شده‌است.